

Kırım Hanı I. Selim Giray'ın İlmî, Edebî ve Dini Yönü

Crimean Khan I. Selim Giray Scientific, Literary and Religious Aspects

Dr. Muhammet ŞEN *

Özet

Osmanlı sultanlarında olduğu gibi Kırım Hânları arasında da sanat-edebiyât ve mûsikî ile ilgilenen Hânlar mevcuttur. Hânlık Dönemi Kırım Edebiyatı içerisinde bilinen 54 şâirden 15'i Hân yâda Hân soyludur. Bunlar; I. Mengli Giray, I. Saadet Giray, I. Devlet Giray, II. Gazi Giray, onun oğulları Saadet Giray ve Hüsâm Giray, Bahadır Giray, IV. Mehmed Giray, I. Selim Giray, Hanzâde Hanım, II. Mengli Giray, Şahin Giray, Topal Ahmed Giray'ın oğlu Şahin Giray, Halim Giray ve Şahbaz Giraydır. Bu ön dört isimden Selim Giray'ın kendisi de dâhil olmak üzere altısını, II. Gazi Giray (Selim Giray'ın anne tarafından dedesi), Bahadır Giray (Selim Giray'ın babası), Hanzâde Hanım (Selim Giray'ın annesi), II. Mengli Giray ve Şahin Giray (Selim Giray'ın oğulları) Selim Giray'ın birinci derece yakınları oluşturmaktadır. Bizde çalışmamızda ilmî ve edebî bir ortamda büyüyen Selim Giray'ın atalarından kendisine tevarüs eden fakat devlet adamlığı kimliğinin gerisinde kalan şâirlik, bestekârlık ve mûsikîşinaslık yönünü değerlendirmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Selim Giray, Edebiyat, Şiir, Mûsikî, Din

Abstract

Among Crimean Khans, there were rulers who were interested in art, literature and music, such as Ottoman Sultans. In Crimean Literature during the Khanate Period, 15 out of 54 known poets were either khans or descended from khans. These are: Mengli Giray I, Saadet Giray I, Devlet Geray I, Gazi Geray II, his sons Saadet Geray and Hüsâm Geray, Bahadır Geray, Mehmet Geray IV, Selim Geray I, Hanzâde Hanım, Mengli Geray II, Şahin Geray, Topal Ahmed Geray's son Şahin Geray, Halim Geray and Şahbaz Geray. Six of these fourteen poets consist of Selim Giray and his close relatives: Gazi Giray II, (Selim Giray's maternal grandfa-

* Öğr. Gör., Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, tardu61@gmail.com

ther), Bahadır Giray (Selim Giray's father), Hanzade Hanim (Selim Giray's mother), Mengli Giray II and Şahin Geray (Selim Giray's sons). In this paper, we tried to analyze the poetic, composition and musical talent of Selim Giray, who grew up in a scientific and literary atmosphere and inherited those talents which were overshadowed by his statesmanship.

Key Words: Selim Geray, Literature, Poetry, Music, Religion

Giriş:

Selim Giray, 1671-1677, 1684-1691, 1692-1699 ve 1702-1704 tarihleri arasında 22 yıl 7 ay Kırım Hanlığı görevinde bulunmuştur. Özellikle Osmanlı Devleti'nin Avusturya, Lehistan, Venedik ve Rusya'ya karşı dört cephede mücadele etmek zorunda kaldığı "Felaket Senelerinde - 1683-1699" Selim Giray, emrinde Kırım kuvvetleriyle Osmanlı Devleti'nin en büyük güvencesi olmuştur. Gerek Osmanlı sefer organizasyonları kapsamında emrindeki Kırım Hanlığı kuvvetleriyle göstermiş olduğu başarıları ve gerekse hamisi Osmanlı Devleti'ne karşı duyduğu sonsuz sadakat dolayısıyla Selim Giray, dönemin padişahları IV. Mehmed, II. Süleyman, II. Ahmed, II. Mustafa ve III. Ahmed tarafından takdirle karşılanmış ve kendisine "Ulu Han", "Sadık Han" iltifatları atfedilmiştir {Kırımî, 1323: 127-130, 140-142}; {Halim Giray, 1327: 108-120}; {Rıza, 1832: s. 181}; {Silahdâr, C.II, 1928: 131-132, 682-685}; {Özcan, 1995: 175-176, 437-438}.

Selim Giray başarılı bir devlet adamı, idareci ve asker olmak gibi üstün vasıflarıyla Kırım Hanlığı Tarihinin en önemli Hânları arasında yer almakla birlikte şâirlik, *mûsikîşinaslık* ve bestekârlık gibi üstün meziyetlere de sahipti. Başta Salim Efendi olmak üzere Osmanlı tezkîre yazarlarının da belirttiği gibi Selim Giray'a bu özellikleri, hem anne hem de babası tarafından tevarüs etmişti. Selim Giray'ın babası 1637-1641 tarihleri arasında Kırım Hanlığı görevinde bulunan Bahadır Giraydır. Şâirlik yönü bulunan Bahadır Giray'ın Belîğ haricinde Osmanlı tezkîre yazarları tarafından şiirlerinde "Rezmî" mahlasını kullandığı kaydedilmektedir. Belîğ ise Bahadır Giray'ın şiirlerinde "Remzî" mahlasını kullandığını ifade etmektedir {Abdulkadiroğlu, 1999: XX}; {Rıza, 1832: 150}; {Grözî Lubvi, 2003: 24, 25}, {Fazıl-Nagaev, 2001: 91}; {Gayvoronskiy, 2003: 48}.

N'ola âteş-eser olsa sevâd-ı şî'rî Rezmî'nün Derûnî hâne-i âteşdür amma dûd göstermez	Rezmî'nin şiirinin siyahlığı ateş tesîrli olsa şaşılır mı? Onun gönü duman göstermeyen bir ateşhânedir
Nice mümkün gire Rezmî-i gedânun eline Genc-i hüsnün senün ejder gibi bekler zûlfün	Senin güzellik hazinen dilenci Rezmî'nin eline nasıl girsin? Zûlfün ejderha gibi onu beklemek- tedir¹.

Selim Giray'ın annesi Hanzâde Hanım, 1588-1596, 1596-1607 tarihlerinde Kırım Hanlığı görevinde bulunan Bora Gazi Giray'ın (II. Gazi Giray) kızıdır. Bu yönüyle Selim Giray, Hanlık Dönemi Kırım Edebiyatı'nın en önemli temsilcisi II. Gazi Giray'ın torunu olmaktadır. Üstün şâirlik, bestekârlık ve hattatlık vasıflarına sahip olan II. Gazi Giray, şiirlerinde “Gazâyî” ve “Han Gazi” mahlâslarını kullanmıştır. Farsça rûbâilerinin yanında II. Gazi Giray'ın Osmanlı Divan şairlerine denk gâzelleri ve Kıpçak Türkçesiyle yazdığı şiirleri de mevcuttur. II. Gazi Giray çok sayıda saz eseri de bestelemiş olup hüzzâm peşrevi, mahûr peşreviyle saz semaisi, bayâtiaraban peşrevi, şedaraban saz semaisi klasik mûsıkî repertuarının en güzel saz eserleri arasında yer almaktadır. {Öztuna, C. II, 1990: 283}; {Ertaylan, 1958: 5-89}; {Kurnaz-Çeltik, 1998: 675}; {Halim Giray, 1327: 60-63}. Hemen belirtmek gerekir ki, Selim Giray'ın annesi Hanzâde Hanım da şiiri çok seven ve şâirlik yönü bulunan bir şahsiyetti. Gerek Hanzâde Hanım ve gerekse Hanzâde Hanım'ın kardeşleri yani II. Gazi Giray'ın oğulları Selim Giray'ın dayıları Hüsam ve Saadet Giray'ın da şiirle alakadar oldukları ifade ediliyorsa da elimizde mevcut olan kaynaklar, onların şâirliklik yönleriyle ilgili bilgilerimizi sınırlı kılmaktadır. {Yunusova, 2002: 96}; {Ertaylan, 1958: 5-89}; {Kurnaz-Çeltik, 1998: 675}

Hân-ı Gâzî sıdk idüp bu nazmı kılmuşdur revân	Gazi Han, sadakat gösterip bu şiiri yazmıştır
Ger yaman söylerler ise anı Sunbur'dan sorun	Eğer yalan derlerse onu Sun- bur'dan sorun
Ey Gazâyî hâl-i mülden sen şikâyet eyleme Arif isen yüri var sen kendü hâlün gör hemân	Ey Gazâyî şarabın halinden şikâ- yet etme Eğer arif isen var hemen kendi halini gör ²

Selim Giray'ın İlmî ve Edebî Kişiliği

Selim Giray'ın şâirlik, bestekârlık ve mûsıkîşinaslık yönleriyle ilgili en çarpıcı bilgilere Evliya Çelebi'nin Seyehatnâme'sinde rastlıyoruz. 1666 senesinde Evliya Çelebi, dönemin Kırım Hânı IV. Mehmed Giray'ı (1654-1666) ziyareti esnasında Selim Giray'ı yakinen tanıma fırsatı bulmuş ve Selim Giray ile ilgili gözlemlerini anlatırken özellikle onun şâirlik yönüne de dikkat çekmiştir. Evliya Çelebi, Selim Giray'ın dönemin önde gelen şâir ve mûsıkîşinaslarından Lem'i Çelebi, Mümin Efendi, Fazlı Çelebi, Darâti Çelebi, Emir Mehdi Çelebi ve Nedim Çelebi gibi şahsiyetlerle yakın dost olduğunu, bu şahıslarla tertip edilen mûsıkî ve fasıl sohbetlerinde gâzel, müseddes, muhâmmes, ve rûbâiler okuduklarını ifade etmektedir. Hatta bu fâsıllardan birine iştirak etmiş olan Evliya Çelebi, Selim Giray'ın özellikle rûbâi okumadaki becerisini “Azmîzâde Hâletî” Çelebi böyle rûbâ'iyat demeğe kadir değiller

¹ 17.yüzyıl şâir ve âlimlerinden olup gâzel ve kasidelerinden çok rûbâileri ile tanınmaktadır. Divânı ve

idi” ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Azmîzâde Hâletî Çelebi ile kıyaslamaktadır {Seyehatnâme, C. 7, 2001: 236}.

Selim Giray’ın günümüze kadar ulaşan bir divanı yoktur. Belîğ haricinde Osmanlı tezkîre yazarları Selim Giray’ın şiirlerinde “Selimî” mahlasını kullandığını kaydetmiştir. Belîğ ise, Selim Giray’ın şiirlerinde “Rezmî” mahlasını kullandığını ifade etmektedir. Selim Giray’ın rûbaî ve şiirlerinden günümüze kadar intikal eden örneklere ancak şûara tezkîrelerinde rastlamaktayız {Abdulkerimoğlu, 1999: 113}; {Çapan, 2005: 289-290}; {İnce, 1976-1977: 377, 378}; {Yunusova, 202: 96-98}.

Rûbaî	Rûbaî
Bir âfet-i aşûb-ı zamansın zâlim	Güzelliğinle ortalığı birbirine katansın zalim.
Şûriş-figen-i her dü-cihânsın zâlim	Her iki cihanı karıştıransın zalim.
Sad el-hazer ol gamze-i Tatar gözün	Tatar bakışlı gözlerinden yüzlerce aman,
Yahşi bilürüm seni yamansın zâlim	Seni iyi bilirim, yamansın zalim

Kıt’a	Kıt’a
Dirîğ o tâze-nihâlüm hevâ nedür bilmez	Eyvah! O taze fidana benzeyen sevgilim heves nedir,
Belâ-yı aşk nedür mübtelâ nedür bilmez	Aşk nedir, mübtelâ nedir bilmez.
Derûn-ı sineye zahm urmağı bilür amma	Sinemin içine yara vurmaya bilir amma,
Tabîb-i tâze-hevesdür devâ nedür bilmez	Henüz yeni yetme bir tâbib olduğu için deva nedir bilmez ³

Şairlik yönünden başka Selim Giray’a dedesi II. Gazi Giray’dan tevarüs eden bir diğer meziyet, mûsikîşinaslığı ve bestekârlığıydı. Selim Giray, 1691’de kendi isteğiyle ikinci defa Kırım Hanlığı görevinden feragât ettikten sonra Çatalca civarında bulunan Kadı çiftliğinde inzivaya çekilmişti. Selim Giray burada vaktinin çoğunu

Sultan Mehmed’e sunduğu kâsidesi Nef’î ve Nâbî gibi dönemin önde gelen şairlerinin gerisinde kalmakla beraber tasavvuf konularını hiç kimsenin başaramadığı bir ustalıkla rûbaillerle ifade etmesiyle ön plana çıkmaktadır. Atilla Özkırmı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 1, 1987, s. 167

Itrî, Hafız Post, Yahya Nazım Çelebi, Tanbûrî Mehmed, Santûrî Ali Bey, Kemânî Hüseyin, Çömlekçi-zâde Recep Efendi gibi dönemin önde gelen *mûsikîşinas* ve *bestekârlarıyla tertip ettikleri fasıllarla geçirmekteydi* {Özalp, C.I, 2000: 409, 410}. Fakat Selim Giray'ın *mûsikî ve bestekârlıkla ilgisi bu dönemde başlamış değildi. Daha öncede zikrettiğimiz üzere 1666 senesinde Selim Giray'ı tanıma fırsatı bulan Evliya Çelebi, Selim Giray'ın mûsikîye olan düşkünlüğünü: "...amma sohbet-i hassında meclis emânettir deyüp hem-celis ü hem-enisi ve mânis gam-güsâr ve gam-horları bir niçe pençe-i âfitâb mehtab mahbûb u mahbûbe Çerkes ve Abaza ve Gürci cüvânlarından üstad-ı kül hânende ve sâzebdeler dâire ve tanbûr ve santûr ve ceng ve rebâbların ellerine alup ilm-i musikardan ilm-i edvâr kavli **üzre** kaviller okuyup darb-ı feth ve nîm-devr ve nîm-sakîl usûllerinde aslı ve fer'i ile on iki makamı ve yirmi dörd usulü ve kırk sekiz terkibi icra edüp **Hüseyin Baykara fasılları ettiklerinde müstemi'** olan yârânlar engüş ber-dehem edüp dem-beste hayran kalırlar. Hânendeleri hüsn-âvâz hoş-elhan ile kâr ve nakş ve savt ve zecel ve **âmel** ve tasnifatları kânûn **üzre** da'ireden **çıkmaıub** sâz dil-nüvâz **sözlerle** nevâ-sâzlık edüp rakkâs-ı mehtâb gülâmlar meydân-ı muhabbetde bedr-î mübîn gibi deverân u seyrân ettiklerinde gûyâ **Zühre raks eder. Hatta bu hakir meclis-i hâslarından biran münfek olmayub hergiz tek ü tenhalarında nedîm-i haslarıyla âlem ağıyârdan bî-haber iken âlem tâb ve âdem harâb olmadan bilâ fısık vela nısık **şeb-i yeldâlarda Hüseyin Baykara sohbetleri ederdik****" ifadeleriyle dile getirmektedir. Fakat Selim Giray'ın bestekârlığından günümüze sadece "Tâhir Düyek **Şugl**" adlı eseri kalmıştır {Seyhatnâme, C. 7, 2001: 236}, {Öztuna, C.II, 1990: 283}; {Abdulvaap, 1996: 15-19}.*

Selim Giray, mûsikî, şiir ve sanata olan bu ilgisinden dolayıdır ki, Hâfız Post (1630-1694), Itrî (1640-1712) ve Sepetci-zâde Mehmed gibi dönemin önde gelen birçok **şâir**, bestekâr ve hattatlarını himaye etmiştir. Türk Mûsikîsinin en önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Hâfız Post, çağdaşları gibi Selim Giray'ın yardım ve ilgisini görmüş, Selim Giray'ın tertip ettiği edebiyât ve mûsikî sohbetlerinde hazır bulunmuştur. Hâfız Post'tan sonra Türk mûsikîsinin bir diğer önemli ismi olan Itrî de Selim Giray'ın en yakın dostu olup esirciler kethüdası görevine tayin edilmesi Selim Giray'ın iltimasıyla olmuştur. 17. yüzyılın bir diğer önde gelen **şâir** ve bestekârlarından olan Yahya Nazım Çelebi (1647-1690), dönemin padişah ve devlet adamlarına birçok kasîde ve medhîyeler sunmasına rağmen Selim Giray'a olan yakınlığı bir başka idi. Selim Giray'ın bütün davetlerine katılmaya büyük özen gösteren Yahya Nazım Çelebi, Selim Giray'a arzu ve isteklerini söylemekten de çekinmezdi.

Selim Giray'ın zafiyet derecesinde edebiyât ve mûsikîye olan düşkünlüğünü en iyi şekilde "...ve dervîşândan ve gayrî **ünasdan** bir garîbü'd-diyâr bir kimse ya bir kâsîde veya bir tûhaf şey veya cüz'î ve küllî âla tarîki'l-hedâye kendüye bir şey getirseler elbette ol kişîye mûradı **üzre** merâmına **göre bir at ve köle** veyahûd bir nâ-şüküfte dühter- pakîze-ahter ve bir kat lipâçe-i ziâ ile hayli harcırâh verüp ol kişînin tatyîb-i hatırıyla mukayyed olup vatan-ı aslîsine gönderür yâhûd yanında alıkoyup ol kişîden bir mârifet tahsîl eder" ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Evliya Çelebi

dile getirmektedir {Uslu, C. 10, 1999: 595-599}; {Özcan, C. 10, 1999: 722-733}, {Abdulvaap, 1996: 15-19}, {Özalp, C.I, 2000: 409, 410}, (Seyehatnâme, C. 7, 2001: 236); {TRT Türk Mûsikî Tarihi Derleme, C.I: 149, 150}.

Selim Giray'a atalarından tevarüs eden şairlik yönü, Selim Giray'dan da oğulları Kırım Hanı II. Mengli Giray ve Şahin Giray'a miras kalmıştır. 1724-1730/1737-1740 tarihleri arasında iki defa Kırım Hanlığı görevinde bulunan II. Mengli Giray şiirlerinde “Nevâî”, Şahin Giray ise “Şâhî” mahlaslarını kullanmışlardır {Halim Giray, 1327: 159-168}; {Abdulkadiroğlu, 1999: XXII}; {Gayvoronskiy, 2003: 73, 74}.

Eylerse Nevâî n'ola eş'arumi tahsîn Biz silsile-i Hân-Kırım Mengli Girâyuz.	Ali Şîr Nevâyî şiirlerimi takdir ederse şaşılır mı? Biz, Kırım hanları soyundan Mengli Giray'ız.
Güzeller mâil-i ağyar u güller mübtelâ-yı hâr Budur bâis-i figân Şâhî-i gam-hâra besbelli	Güzeller, rakibe meyilli, güller dikene tutkun, Gamlı Şâhî'nin figân etmesinin sebebi besbelli budur

Selim Giray'ı Konu Edinen Şairler

Şâir, bestekâr ve mûsikîşinas olan Selim Giray, hanlık dönemlerindeki başarılı devlet adamlığı kimliğiyle Bosnalı Sâbit ve Gevheri gibi dönemin önde gelen şâirlerine konu olmuştur. Çalışmamızın başında da ifade ettiğimi üzere Selim Giray'ın 1684-1691 ve 1692-1699 tarihleri arasındaki Kırım Hanlığı dönemleri, Osmanlı Devleti için “Felaket Seneleri 1683-1699” olarak nitelendirilen sürece tesadüf etmekteydi. Bu dönemde Osmanlı Devleti, kendisine karşı oluşturulan Kutsal ittifak (Holy League) karşısında başta Avusturya olmak üzere Lehistan, Venedik ve Rusya ile dört cephede mücadele halindeydi. Osmanlı Devleti'nin özellikle Avusturya karşısında Macaristan'da büyük toprak kayıpları yaşadığı bu dönemde, Selim Giray emrindeki Kırım kuvvetleriyle 1689 tarihinde ülkesini işgale yönelik Rus tehlikesini bertaraf ettikten hemen sonra Avusturya karşısında müşkül duruma düşen hamisi Osmanlı Devleti'nin yardımına koşmuştu. Emrindeki Kırım kuvvetleriyle Selim Giray'ın, Üsküp ve Kaçanik'te Avusturya birlikleri karşısında kazandığı zaferi ölümsüzleştirmek isteyen Bosnalı Sabit, Selim Giray'a ithafen “Gazânâme”, “Selimnâme” yâda Zafernâme” olarak adlandırılan 426 beyitlik eseri kaleme almıştı {Karacan, 1991: s. 25}; {Banarlı, 1971: s. 679}; {Silahdâr, C. II: 492, 493}; {Halim Giray, 1327: 110-114}.

Kırım tahtgâhından irdi peyam
Ki Moskov kılup pay-ı gadre kıyam
Yetişmezseniz iş diger-gun olur
Kırım atası lücce-i hun olur.

Bosnalı Sabit'in:

“Hidiv-i aliyü'l-hîmem ki dikkat idüp

Üç ayda iki gâza eyledi be-vefk-i murâd” dizelerinden de anlaşılacağı üzere Rusya ve Avusturya karşısında üç ayda kazanılan iki zaferin mimarı edasıyla Selim Giray'ın 1689/1690 tarihinde Edirne'ye gelişi Osmanlı ahâlisi arasında büyük bir sevinçle karşılanmıştı. Çünkü özellikle Avusturya ve Venedik karşısında toprak kayıplarının yaşandığı, Yeğen Osman Paşa hadisesinde olduğu gibi ülkenin iç çekişmelere sürüklendiği bir dönemde, Selim Giray'ın Avusturya ve Rusya karşısında elde ettiği başarılar, Osmanlı Devleti için sadece bir moral kaynağı olmakla kalmamış aynı zamanda Selim Giray'ın Osmanlı asker ve ahâlisi arasında kurtarıcı olarak görülmesine neden olmuştu. Selim Giray'ın bu başarıları 17. yüzyılın en önemli Divan şairlerinden olan **Gevheri'nin de dikkatinden kaçmamıştı. Gevheri, Selim Giray'ın Edirne'ye gelişinden duyduğu mutluluğu kendisine** ithafen yazmış olduğu “Kırım Hanı Selim Giray Han Geldi” mısralarıyla biten:

Hûdâ nûsret verse İslam askeri

Ursalar düşmana tîg u teberi

Sene bin yüz tarihide Gevheri

Padişaha Selim Giray Han geldi” kudûmiyyesiyle **süslemişti** {Elçin, 1995: 11}.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin en büyük temsilcilerinden biri olan, tarihi olay ve şahsiyetleri şiirlerinde temel unsur olarak kullanan Yahya Kemal Beyâtlı da Selim Giray ve onun Avusturya karşısında elde ettiği Kaçanik Zaferini “Gazi Selim Giray” başlığı altında aşağıda ifade ettiğimiz şu mısralarıyla en iyi şekilde özetlemiştir { Uğurcan, 2010: 386}; {Akün, 1976: 20}.

En kıymetli Kırım Hanı Gâzi Selim Giray

Bir cenk eriydi at, pala, tuğ, kargı, ok ve yay

Bir baksalar başındaki zincirli tolgaya,

Benzerdi neş'eden akın bir kasırgaya

Lakin “Üçüncü Kosova” da küffara bastığı

Kalkan, kılıç ve tolgayı ta arş'a astığı,

Bir nakledilse öğrenilir dâsitan nedir?

Bir bozgun ortasında yiğitlik ne şan nedir?

Osmanlı sevgisiyle yetişmiş bu harb eri

Doldurdu Yıldırım Beyazıd'tan kalan yeri.

Selim Giray'ın Dini Kişiliği

Selim Giray, ilmi ve edebi kişiliğinin yanında dindar bir zattı. Mevlevî tarikatına mensup olup Evliya Çelebi'nin de "...gayri hâfız-ı hamele-i Kur'an ve Fârisi ve Mesnevihân bir **şûh** ve hezârfen padişah-ı zekidir" ifadeleriyle dile getirdiği üzere Selim Giray, Arapça ve Farsça'yı çok iyi derecede bilen Mesnevihân bir kişiydi. Selim Giray, Kur'an-ı Kerim'i sadece ezbere bilen bir hafız olarak yetinmekle kalmamış aynı zamanda tecvîd ilminde **İbn-i Kesîr** ve Seb'a kırâ'atlarını noksansız olarak yerine getirmeyi kendisine düstur edinmişti. Bu yönüyle Selim Giray, döneminin tecvîd ilmindeki başarılı şahsiyetleri arasında yer almaktadır. Cuma ve diğer mübarek gecelerde Selim Giray, Bahçesaray'ın önde gelen dini şahsiyetleriyle bir araya gelip büyük bir ziyafetten sonra bu şahıslarla dini meseleler hakkında sohbet etmeye büyük titizlik gösterirdi. Beş vakit namazını kılmakla yetinmeyen Selim Giray, evvâbin, teheccüd ve kuşluk namazlarını savaş ve barış zamanlarında yerine getirmeye büyük titizlik gösterir, abdestsiz bir adım atmaz, ata binmezdi. Bundan dolayıdır ki, dinine olan bağlılığının bir gereği olarak ikinci defa Kırım Hanlığı görevinden ayrıldıktan sonra hâcca gitmiş ve hâc farizâsını yerine getirdikten sonra "Hâcı Selim Giray" olarak anılmaya başlanmıştır. **Selim Giray, Kırım Hanları içerisinde** hâc farizâsını yerine getiren ilk ve tek Kırım Hanıdır {Seyhatnâme, C. 7, 2001: 236}; {Raşid, C.II, 1282: 146}; {Halim Giray, 1327: 115}; {Gayvoronskiy, 2003: 55-57}; {Grözi Lubvi, 2003: 46, 47}.

Sonuç

1475'te Osmanlı Devleti tabiliğine giren Kırım Hanlığı üzerinde hâmisi Osmanlı Devleti'nin başta siyasi, askeri, sosyal ve idari alanlar olmak üzere her sahada etkisi hissedilmiştir. Bu etkinin bir tezahürü de sanat ve edebiyat alanında yaşanmıştır. Osmanlı Sultanlarından II. Murad, II. Mehmed, II. Bayezid, I. Selim, I. Süleyman, II. Selim, III. Murad, III. Mehmed, I. Ahmed, II. Osman, II. Mustafa, III. Ahmed, I. Mahmud, III. Mustafa, III. Selim ve II. Mahmud örneklerinde olduğu gibi Kırım Hanları içerisinde de edebiyat-sanat ve mûsikîyle ilgilenen Hânlar olmuştur. Selim Giray da bu Kırım Hânlarından biridir. Ayrıca Selim Giray, **şâirliğinin** yanı sıra başarılı devlet adamı kimliğiyle dönemin Divan şairleri tarafından kendisine şiirler yazılan bir Hân olmuştur. Bizde çalışmamızda Selim Giray'ın devlet adamı kimliğinin gölgesinde kalan **şâirlik**, **mûsikîşinaslık**, bestekârlık ve dini yönünü değerlendirmeye çalıştık. Bu yönüyle Selim Giray'ın, Hanlık Dönemi Kırım Edebiyat'ının en büyük mümessili Dedesi II. Gazi Giray'ın gerisinde fakat devlet adamı kimliğiyle II. Gazi Giray'ın ilerisinde olduğu sonucuna ulaştık.

Kaynakça

- ABDULVAAP, N., "Strihi K Portretu Krimskogo Hana Hadjı Selim Geraya, **Kasevet**, N: 25, 1996
- AKÜN, Ö. Faruk, "Osmanlı Tarihi Karşısında Yahya Kemal'in Şiiri", **Kubbealtı Mecmuası**, Yıl: 5, Sayı: 2, Nisan-1976
- BANARLI, N. Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. I-II, İstanbul, 1971
- Bosnalı Alâeddin Sabit, **Zafernâme**, Haz. Turgut Karacan, Sivas, 1991
- Defterdar Sarı Mehmed Paşa, **Zübde-i Vekayiât (Tahlil ve Metin 1066-1116/1656-1704)**, Haz: A. Özcan, TTK, 1995
- ELÇİN, Şükrü, Gevheri Divanı*, Ankara, 1998
- ERTAYLAN, Hikmet, **Gazi Geray Han Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, 1958
- Evlıya Çelebi Seyehatnâmesi**, C. 7, Haz: Yücel Dağlı-Seyit Kahraman-Robert Dankoff, İstanbul, 2001
- FAZIL Rıza -NAGAYEV Safer, **Kırım Tatar Edebiyatının Tarihi**, Akmesjid, 2001
- GAYVORONSKİY, A., **Sozvezdie Geraev**, Simferopol, 2003
- Grözi Lubvi, Poetov ih Kruga, **Bahçisarayskiy Gasudarstvenniy İstoriko - Kulturniy Zapovednik Obşestva**, Simferopol, 2003
- Halim Giray, **Gülbün-ü Hanan**, (Osman Cüdi Neşri, İstanbul, H.1327/M. 1909-1910
- Hanlık Dönemi Kırım Şairleri, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, Kırım-Tatar Edebiyatı**, C. 13, Kültür Bakanlığı, Ankara 1999
- İsmail Belig, **Nu'hhbetü'l Asar Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'ar**, Haz: A. Abdulkadiroğlu, 1999
- KAYACIOĞLU, İsmet, Şakâik'un Numâniye Zeyillerinden Vekâyü'l-Fudâla'daki (Şeyhi Mehmed Efendi Zeyli Şair Biyografileri), Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1998
- KIRIMÎ, Abdulgaffar, **Umdetü't Tevârih**, Neşreden: Necip Asım, İstanbul 1323.
- KURNAZ Cemal-ÇELTİK Halil, "Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı", **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, S. 6, Güz-1998
- MUZAFAROV, R., **Kırımso-Tatarskaya Ensiklopediya**, T. 1, Simferopol: Vatan, 1993
- ÖZALP, Nazmi, **Türk Müsıkisi Tarihi**, C. I, İstanbul, 2000
- ÖZCAN, Nuri, "XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı'da Dini Müsıkî", **Osmanlı**, C. 10, 1999
- ÖZKIRIMLI, Atilla, **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. 1, 1987
- ÖZTUNA, Yılmaz, **Büyük Türk Müsıkî Ansiklopedisi**, C. II, Ankara, 1990
- Raşid Tarihi**, C. II, İstanbul, 1282
- Sâlim Tezkiresi**, Haz. Adnan İnce, Yüksek Lisans Tezi, AÜDTCF, 1976-1977
- Seyyid Muhammed Rıza, **Es-Seb'ü's-Seyyâr Fi Ahbâr-ı Mülûk ut Tatar**, Hazırlayan: Kazım Bek, Kazan 1832
- Silahdar Mehmed Ağa, Silahdar Tarihi*, C.I- II, İstanbul, 1928
- Tezkire-i Safâyi (Nuhbetü'l-Aşâr Min Fevâ'idü'l-Eş'ar)**, Haz: Pervin Çapan, Ankara, 2005
- TRT Türk Müsıkî Tarihi Derleme**, C.I, TRT Müzik Dairesi Başkanlığı Yayınları No. 34
- UĞURCAN, Sema, "Yahya Kemal'in Edebi Eserlerinde Rumeli", **Studies (CIEPO) at the University of Zagreb 2008**, Berlin. LIT Verlag, 2010
- USLU, Recep, "XVII. Yüzyılın Büyük Betekârlarından İtri", **Osmanlı**, C. 10, 1999
- YUNUSOVA, L., **Kırımso-Tatarskaya Literatura: Sbornik Proizvedeniy Folkloru i Literaturu VIII-XX vv.**, Simferopol: Dola, 2002
- (Footnotes)

1 Hanlık D6nemi Kırım Şairleri, *T1rkiye Dışındaki T1rk Edebiyatları Antolojisi, Kırım-Tatar Edebiyatı, C. 13, K1lt1r Bakanlığı, Ankara 1999*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/11880,rez-mipdf.pdf?0>

2 R. Muzaffarov, *KırımskoTatarskaya Ensiklopediya, T. 1, Simferopol: Vatan, 1993, 164, 165, Hanlık D6nemi Kırım Şairleri, T1rkiye Dışındaki T1rk Edebiyatları Antolojisi, Kırım-Tatar Edebiyatı, C. 13, K1lt1r Bakanlığı, Ankara 1999*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/11878,gazayipdf.pdf?0>

3 Hanlık D6nemi Kırım Şairleri, *T1rkiye Dışındaki T1rk Edebiyatları Antolojisi, Kırım-Tatar Edebiyatı, C. 13, K1lt1r Bakanlığı, Ankara 1999*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/11887,-selimgiraypdf.pdf?0>, İsmet Kayacıoğlu, Şakâik'un Numâniye Zeyillerinden *Vekâyiü'l-Fudâla'daki (Şeyhi MEhmed Efendi Zeyli Şair Biyografileri)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi 1niversitesi, Sosyal Bilimler Enstit1s1, Ankara, 1998, s. 375, Adnan İnce, Sâlim Tezkîresi, Yüksek Lisans Tezi, A1DTCF, 1976-1977, s. 377, 378, N. Abdulvaap, "Strihi k Portretu Kırımского Hana Hadđı Selim Geraya, Kasevet, N: 25, 1996, s. 15-19